

אוניברסיטת תל-אביב
הפקולטה למשפטים

משפט חוקתי - תשע"ו

פרופסור איל בנבנישתי

מתרגלים: יואב שחורי, רביע אגבריה ודנה צוק

Zuk.dana@gmail.com, yoavshori@gmail.com, rabeae@mail.tau.ac.il

הערה: השיעורים יתחילו בשעה 10:00 בדיוק ויסתיימו בשעה 12:00

(**) קריאת רשות

חלק א': המשפט החוקתי המוסדי

קריאה כללית

אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל (מהדורה שישית, תשס"ה).
חקיקה: משפט חוקתי, לקט חקיקה בהוצאת "מחשבות"

שיעור מס' 1: מושגי יסוד: שלטון החוק, חוקה, הפרדת רשויות, זכויות אדם

1. (***) אמנון רובינשטיין וברק מדינה, המשפט החוקתי של מדינת ישראל עמ' 265-296.
2. בג"צ 1/49 בז'רנו נ' שר המשטרה, פ"ד ב 80 (1949).
3. בג"צ 73/53 "קול העם" נ' שר הפנים, פ"ד ז(2) 871 (1953), פסק דינו של השופט אגרנט, פסקאות ה-ז (עד סימן ג' בעמ' 893).
4. ע"ב 1/65 ירדור נ' יו"ר ועדת הבחירות, פ"ד יט(3) 365 (1965), פסקה 17 לפסק דינו של השופט ח. כהן, פסק דינו של הנשיא אגרנט, פסק דינו של השופט זוסמן.

שיעור מס' 2: הסמכות לכונן חוקה בישראל

1. מגילת העצמאות.
2. חוק יסוד: הכנסת, סעיפים 4, 44-46.
3. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
4. חוק יסוד: חופש העיסוק.
5. תזכיר הצעת חוק יסוד: החקיקה (05.04.2012).
6. בג"צ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג (1) 693 (1969).
7. ע"א 6821/93 בנק המזרחי נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221 (1995), פסק דינו של הנשיא לשעבר שמגר, פסקאות 32-35, פסק דינו של הנשיא ברק, פסקאות 6-8, 11-12, 14-18, 38-39, פסק דינו של השופט חשין, פסקאות 26-29.

8. בג"צ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, (11.5.06), פסק דינו של השופט חשין, פסקאות 9-11.

9. בג"צ 4908/10 רוני בר-און נ' כנסת ישראל, (7.4.11). פסק דינה של הנשיאה בייניש, פסקאות 9-35.

שיעור מס' 3: היחס בין חוקי יסוד לחקיקה רגילה:

1. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, סעיף 8, 11.

2. חוק יסוד: חופש העיסוק, סעיף 4, 5, 7.

3. חוק יסוד: הכנסת, סעיף 4.

ההבחנה בין פגיעה לשינוי:

1. ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221 (1995), פסקה 27 לפסק-דינו של הנשיא שמגר, פסקאות 59-66 לפסק דינו של השופט ברק, פסקאות 104-105 לפסק-דינו של השופט חשין.

2. בג"צ 729/10 תנועת דרוור ישראל ואח' נ' ממשלת ישראל ואח' (14.07.2010)

גישות השופטים ביחס לפגיעה ושינוי של חוק יסוד:

1. ע"א 6821/93 בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221 (1995), פסקה 64-65 לפסק-דינו של הנשיא שמגר, פסקאות 59-61, 64-65 לפסק-דינו של הנשיא ברק, פסקאות 130-132 לפסק-דינו של השופט חשין.

2. בג"צ 212/03 חרות התנועה הלאומית נ' יו"ר ועדת הבחירות, פ"ד נו (1) 750 (2003), פסקאות 3-5 לפסק דינו של הנשיא ברק.

3. ע"ב 92/03 מופז נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16, פ"ד נו(3) 793 (2003), פסקה 17 לפסק דינו של השופט מצא.

תוצאת הסתירה בין חוק לחוק יסוד:

1. בג"צ 6652/96 האגודה לזכויות האזרח נ' שר הפנים, פ"ד נב(3) 117 (1998), פסקי הדין של השופט זמיר והנשיאה בייניש.

שיעור מס' 4: הכנסת כרשות מחוקקת

1. בג"צ 3267/97 רובינשטיין ורסלר נ' שר הבטחון, פ"ד נב (5) 481 (1998), פסק דינו של הנשיא ברק, פסקאות 19-24.

2. בג"צ 11163/03 ועדת המעקב העליונה נ' ראש ממשלת ישראל (מיום 27.2.06) פסק דינו של השופט חשין, פסקאות 21-33.

3. בג"צ 4885/03 ארגון מגדלי העופות בישראל אגודה חקלאית שיתופית בע"מ ואח' נ' ממשלת ישראל ואח', פ"ד נט (2) 14 (2005), פסק דינה של השופטת בייניש, פסקאות 15-31.

4. (**). בג"צ 742/84 כהנא נ' יו"ר הכנסת, פ"ד לט (4) 85 (1985), פסק דינו של השופט ברק, פסקאות 1-15.

5. (**). בג"צ 669/85 כהנא נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מ (4) 393 (1986), פסק דינו של הנשיא שמגר.

6. (**). בג"צ 975/89 Nimrodi Land Development נ' יו"ר הכנסת, פ"ד מה (3) 154 (1991).

7. (**). בג"צ 4302/09 לשכת עורכי הדין נ' ממשלת ישראל (לא פורסם, 9.6.09).

שיעור מס' 5 : הבחירות לכנסת – פסילת רשימות ומועמדים :

1. חוק יסוד : הכנסת, סעיף 7א.
2. חוק הרשויות המקומיות (בחירות), סעיף 39א.
3. חוק המפלגות, התשנ"ב 1992, סעיף 5.
4. (** ע"ב 1/65 ירדור נ' יו"ר ועדת הבחירות, פ"ד יט (3) 365 (1965), עמ' 384-390 [לעיל].
5. (** ע"ב 9255/12 ועדת הבחירות המרכזית לכנסת התשע-עשרה נ' ח"כ חנין זועבי (20.8.13) (פסק דינו של הנשיא גרוניס)
6. (** רע"א 2316/96 איזקסון נ' רשם המפלגות, פ"ד נ (2) 529 (1996), 537-552, 559.
7. א"ב 11280/02 ועדת הבחירות המרכזית נ' אחמד טיבי ועזמי בשארה, פ"ד נז (4) 1 (2003), עמ' 12, 19-32, 39-45, 49-51, 59-63.
8. (** ע"ב 561/09 ורע"מ נ' ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-18 (7.3.11). (פסק הדין המלא).

שיעור מס' 6 : הבחירות לכנסת – בחירות שוות :

1. חוק יסוד : הכנסת, סעיף 4.
2. בג"צ 98/69 ברגמן נ' שר האוצר, פ"ד כג (1) 693 (1969) [לעיל].
3. בג"צ 246/81 אגודת דרך ארץ נ' רשות השידור, פ"ד לה (4) 1 (1981), עמ' 10-17, 23-17.
4. (** בג"צ 3434/96 הופנונג נ' יו"ר הכנסת, פ"ד נ (3) 57 (1996), סעיפים 1, 2, 4-8, 12-16 לפסק הדין של השופט זמיר, פסקה ראשונה של פסק דינו של הנשיא ברק.
5. ע"ב 92/03 מופז נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16, פ"ד נז (3) 793 (2003), עמ' 811 [לעיל].

שיעור מס' 7 : חסינות חברי הכנסת וזכויותיהם :

1. חוק יסוד : הכנסת, סעיף 17.
2. חוק חסינות חברי הכנסת, זכויותיהם וחובותיהם, תשי"א – 1951, סעיפים 10-13א, 13-13א1.
3. בג"צ 11298/03 התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' ועדת הכנסת, פ"ד נט (1) 865 (2005), עמ' 875-888, 890-897.
4. בג"צ 11225/03 בשארה נ' היוה"מ, פ"ד ס (4) 287 (2006), עמ' 293-324.
5. (** בג"צ 12002/04 ח"כ עיסאם מחיל נגד הכנסת, פ"ד ס (2) 325 (2005).
6. (** בג"צ 6706/14 ח"כ חנין זועבי נ' ועדת האתיקה של הכנסת (טרם פורסם)
7. (** החלטה של וועדת הכנסת בדבר "שלילת זכויות מחברי הכנסת" (מיום כ"ה בסיון התש"ע – 7.6.2010).
8. (** החלטה של וועדת הכנסת בדבר בעניין קובלנות נגד חברת הכנסת חנין זועבי (מיום ב' באב התשע"ד – 29.7.2014).

שיעור מס' 8 : הממשלה – סמכויות :

1. חוק יסוד : הממשלה, סעיפים 38-39.
2. בג"צ 2605/05 חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר (מיום 19.11.09), פס"ד של הנשיאה בייניש, פסקאות 13-22, 22-63 ; השופטת פרוקצ'יה, פסקאות 13-22.
3. בג"צ 11163/03 ועדת המעקב העליונה נ' ראש ממשלת ישראל (מיום 27.2.06) פס"ד של השופט חשין, פסקאות 1-20, 37-40, 42-43, 56-64.

4. (**) בג"צ 5100/94 הועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(4) 817 (1999), עמ' 831-836.
6. (**) בג"צ 2994/90 פורז נ' שר הבינוי והשיכון, פ"ד מד (3) 317 (1990), עמ' 321-323.
7. (**) בג"צ 6971/98 פריצקי נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג(1) 763 (1999), עמ' 777-782.
8. (**) בג"צ 8600/04 שמעוני נ' ראש הממשלה, פ"ד נט (5) 673 (2005).

שיעור מס' 9 : בית המשפט – מעמדו ותפקידו :

1. חוק יסוד : השפיטה.
2. חוק בתי המשפט (נוסח משולב) התשמ"ד-1984, סעיפים 9-2.
3. בג"צ 5364/94 ולנר נ' יו"ר מפלגת העבודה הישראלית, פ"ד מט (1) 758 (1995), 786-792.
4. בג"צ 7067/07 חיים נתנאל בע"מ נ' שר המשפטים (28.08.07), פסק דינו של השופט לוי, פסקאות 1-21, 28-29, 34.
5. בג"צ 910/86 רסלר נ' שר הבטחון, פ"ד מב(2) 441 (1988), פסק דינו של השופט ברק, פסקאות 17-29 ; פסק דינו של הנשיא שמגר, פסקאות 9-12.
6. (**) בג"ץ 3429/11 בוגרי התיכון הערבי האורתודוקסי בחיפה ואח' נ' שר האוצר (05.10.11).
7. (**) בג"ץ 2311/11 אורי סבח נ' הכנסת (17.9.14), הנשיא גרוניס, פסקאות 11-23, השופט גובראן, פסקאות 83-84.
8. (**) עע"ם 3782/12 איגוד האינטרנט הישראלי נ' סמייל טלקום בע"מ ואח' (24.3.13), השופט סולברג, פסקאות 10-11, השופט פוגלמן, פסקאות 5-7.
9. (**) ע"א 8573/08 עוזי אורנן ואח' נ' משרד הפנים (2.10.13).

שיעור מס' 10 : הביקורת השיפוטית על חוקיותם של חוקים – הצדקה והיקף :

1. ע"א 6821/93 בנק המזרחי נ' מגדל כפר שיתופי, פ"ד מט(4) 221 (1995), עמ' 349-350, 415-427, 437-441.
2. בג"צ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון בישראל נ' הכנסת, (11.5.06), פסק דינו של הנשיא ברק פסקאות 75-79, פסק דינו של השופט גרוניס, פסקאות 4-7.
3. בג"צ 6298/07 רסלר נ' כנסת ישראל (ניתן ביום 21.2.12) פסק דינה של הנשיאה בייניש פסקאות 69-70.
4. בג"צ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים (14.5.06), פסקאות 19-22 לפסק הדין של הנשיא ברק.
5. (**) בג"צ 1661/05 המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל, פ"ד נט (2) 481 (2005), עמ' 572-579, 760-765.
6. (**) בג"צ 466/07 גלאון נ' היועץ המשפטי לממשלה (2012), פסקאות 1-24 לפסק דינו של המשנה לנשיאה ריבלין (עמ' 211-224).
7. (**) בג"ץ 5771/12 ליאת משה נ' הועדה לאישור הסכמים לנשיאת עוברים (18.9.14), השופטת חיות, פסקאות 35-38.

חלק ב' – זכויות האדם

קריאה כללית

אהרן ברק, כבוד האדם – הזכות החוקתית ובנותיה (כרך א' וב', תשע"ד).

שיעור מס' 11: מושגי יסוד: חריות וזכויות האדם מול העדר הכוח וחובות המדינה

1. ההכרזה האוניברסאלית בדבר זכויות האדם, 1948.
2. האמנה בינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, 1966, כתבי אמנה 31, בעמ' 269, סעיפים 1-27.
3. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
4. חוק יסוד: חופש העיסוק.
5. בג"צ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון נ' הכנסת, פס' 6, 9-11, 31 ו-40 לפסק-דינו של המשנה לנשיא חשין; פס' 1-7, 9 לפסק-דינו של השופט גרוניס; פס' 35, 81-71 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2006).
6. דני"פ 2316/95 גנימאת נ' מדינת ישראל פ"ד מט (4) 589, (דברי הנשיא שמגר בעמ' 621, דברי השופטת דורנר בעמ' 644 – 645).
7. (** בג"צ 73/53 קול העם נ' שר הפנים, פ"ד ז 871, עמ' 876-878 (פס' א), עמ' 884 (החל מהקטע מול האות ד') לפסק-דינו של הנשיא אגרנט (1953).
8. (** ישעיהו ברלין, "ארבע מסות על חירות", 170-220.
9. (** ג'ון סטיוארט מיל, "על החירות", 197-219 (בנוסף מומלצים גם עמ' 133-173, 192-96).

שיעור מס' 12: סוגי זכויות

1. חריות "שליליות" וזכויות "חיוביות"

1. בג"צ 4541/94 אליס מילר נ' שר הביטחון, פ"ד מט (4) 94, פסק-דינו של השופט מצא, פסקאות 2-5, 12-21; פסק-דינה של השופטת שטרסברג-כהן פסקאות 3-4; פסק-דינה של השופטת דורנר פסקאות 4, 16-8 (1995).
2. (** בג"צ 453/94 שדולת הנשים נ' ממשלת ישראל, פ"ד מח (5) 501, פסק דינו של השופט מצא, פסקאות 2-3, 11-30 (1994).
3. (** בג"צ 2599/00 יתד - עמותת הורים לילדים עם תסמונת זאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו (5) 834, 839-840, 843-844, 846-848 (2002).
4. (** בג"צ 4128/02 אדם טבע ודין – אגודה ישראלית להגנת הסביבה נ' ראש-ממשלת ישראל, פ"ד נח(3) 503, 512-519 (2004).
5. (** בג"צ 7081/93 בוצר נ' מועצה מקומית מכבים-רעות, פ"ד נ (1) 19, 22-27, 30 (1996).

2. זכויות מוחלטות?

1. בג"צ 2791/03 קירש נ' ראש המטה הכללי של הצבא, פ"ד נו(6) 359, פס' 6 לפסק דינה של השופטת דורנר; פס' 10-11, 13 לפסק-דינו של השופט טירקל (2003).
2. בג"צ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פס' 131 לפסק-דינו של המשנה לנשיא חשין (2006).
3. בג"צ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג (4) 817, פס' 23 לפסק-דינו של הנשיא ברק (1999).
4. בש"פ 8823/07 פלוני נ' ממשלת ישראל, פס' 3-5 לפסק-דינה של השופטת נאור, פס' ט"ז, כ"ו לפסק-דינו של השופט רובינשטיין, פסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (2010).

3. זכויות אישיות וזכויות קבוצתיות

1. חוק מוסדות חינוך תרבותיים ייחודיים, התשס"ח-2008 (פרקים א' וב')
2. בג"צ 4298/93 ג'ברין נ' שר החינוך, פ"ד מח (5) 199, 201-204 (1994).
3. בג"צ 6924/98 האגודה לזכויות האזרח נ' ממשלת ישראל, פ"ד נה (5) 15, 19-20, 29-31, 32, 42 (2001).
4. (** בג"צ 4805/07 המרכז לפלורליזם יהודי נ' משרד החינוך, פס' 51-60, 69-79 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (2008)
5. (** בג"צ 3752/10 רובינשטיין נ' הכנסת, פס' 7-8 לפסק דינו של השופט הנדל, פס' 19-21 לפסק דינו של השופט עמית ופס' 6-12 לפסק דינו של הנשיא גרוניס (2014)
6. (** ע"א 105/92 ראם מהנדסים נ' עיריית נצרת עילית, פ"ד מז (5) 189, 195, 200-201, 203-204, 209-213 לפס' דינו של השופט ברק (1993).
7. (** בג"צ 4112/99 עדאלה נ' עיריית תל-אביב-יפו פ"ד נו (5) 393, עמ' 403-404, 411-418 לפסק-דינו של הנשיא ברק; עמ' 450-451, 453-461 לפסק-דינו של המשנה לנשיא חשין (2002).
8. (**) Wisconsin v. Yoder, 406 U.S. 205 (1972)
9. (** ע"פ 185/82 גודה נ' מדינת ישראל, פ"ד לו (1) 85 (1983).
10. (**) איל בנבנשתי, "בתי המשפט וההגנה על זכויות המיעוטים", עלי משפט ג (תשס"ג), 463.
11. (**) בנימין בקרמן, הנעת שינוי חברתי בתחומי האוטונומיה של המגזר החרדי על ידי בית המשפט העליון – תקווה חלולה בגרסה ישראלית, משפטים מב (תשע"ב) 663.

4. זכויות חברתיות

1. הצעת חוק יסוד: זכויות חברתיות.
2. רע"א 4905/98 גמזו נ' ישעיהו, פ"ד נה (3) 360, פס' 5-6, 17-23 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2001).
3. (**) בג"צ 5578/02 רחל מנור נ' שר האוצר, פ"ד נט (1) 729 (2004).

שיעור מס' 13: "המפתח המיוחד לכניסה לבית" – הזכות לאזרחות והזכויות הנלוות לכך

1. חוק השבות, התשי"א-1950.
2. חוק הכניסה לישראל, התשי"ב-1952.
3. חוק האזרחות, תשי"ב – 1952.
4. האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות, 1966, כתבי אמנה 31, בעמ' 269, סעיפים 1-2.
5. בג"צ 466/07 גלאון נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסי' 1-3, 6-10, 16-18, 27-32, 34, 45-46 לפסק-דינו של השופט לוי, פסק-דינו של הנשיא גרוניס (2012).
6. (** בג"צ 2597/99 רודריגז-טושביים נ' שר הפנים, פ"ד נח (5) 412 (2004), עמ' 426-432, 441-442, 449-450.
7. (** בג"צ 10226/08 זבידובסקי נ' שר הפנים (טרם פורסם, 2.8.2010), פסקאות 5-7 לפסק דינו של השופט הנדל.
8. (** בג"צ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פסי' 79-83 לפסק-דינו של הנשיא ברק; פסי' 28-33, 48-57 לפסק-דינו של המשנה לנשיא חשין (2006).
9. (** ברק מדינה ואילך סבן, "זכויות האדם ונטילת סיכונים: על דמוקרטיה, 'תיוג אתני' ומבחני פסקת ההגבלה" עמ' 63-81, 87-99 משפטים לט 47 (2009).
10. (** ליאב אורגד "הגירה, טרור וזכויות אדם: מדיניות הכניסה לישראל בעתות חירום" עמ' 503-505, 508-510, 513-524 מחקרי משפט כה 485 (2009).

שיעור מס' 14: מבחני פסקת ההגבלה

רקע: מבחני הגבלה בפסיקה

1. בג"צ 680/88 שניצר נ' הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב (4) 617, פסי' 13-17 (1989).
2. בג"צ 153/83 לוי נ' מפקד המחוז הדרומי של המשטרה, פ"ד לח(2) 393, פסי' 13-17 (1984).
3. בג"צ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פסי' 9-19 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה, פסי' 5-6 לפסק-דינו של השופט גרוניס (2006).

פסקת ההגבלה

(1) "אלא בחוק... או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו"

1. בג"צ 5936/97 לם נ' בן ציון דל, פ"ד נג (4), 673, פסקאות 1-3, 9-10 לפסק-דינה של השופטת דורנר (1999).
2. (** בג"צ 10203/03 המפקד הלאומי בע"מ נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסי' 1, 8, 30-36 לפסק-דינה של השופטת נאור, פסי' 8-17 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (2008).
3. (** בג"צ 6824/07 מנאע נ' רשות המסים, פסי' 14-17, 46-52 לפסק-דינו של השופט פוגלמן, פסק-דינה של הנשיאה ביניש (2010).

(2) "ההולם את ערכיה של מדינת ישראל"

1. בג"צ 5026/04 דיזיין 22 נ' ראש ענף היתרי עבודה בשבת – אגף הפיקוח משרד העבודה והרווחה, פ"ד ס(1) 38, פסי' 14-18 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2006).
2. בג"צ 2605/05 חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר, פסי' 45 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (2009).
3. (***) בג"צ 466/07 ח"כ זהבה גלאון נ' היועץ המשפטי לממשלה, פסי' 9-21, 27-31, 45-46 לפסק-דינו של השופט לוי (2012).

(3) "לתכלית ראויה"

1. בג"צ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון נ' הכנסת, פסי' 50-56 לפסק-דינו של הנשיא ברק (2006).
2. בג"צ 7146/12 א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל נ' הכנסת, (16.9.13), פסי' 83-93 לפסק דינה של השופטת ארבל.
3. (***) בג"צ 1030/99 ח"כ חיים אורון נ' יושב-ראש הכנסת, פ"ד נו (3) 640, פסי' 26-29, 32-35 לפסק-הדין (2002).
4. (***) בג"צ 1213/10 ניר נ' יו"ר הכנסת, פסי' 6, 18-21 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש, פסי' 1-2, 42-44 לפסק-דינו של השופט גובראן (2012).

שיעור מס' 15: מבחן המידתיות**(4) "במידה שאינה עולה על הנדרש"**

1. בג"צ 1715/97 לשכת מנהלי ההשקעות נ' שר האוצר, פ"ד נא(4) 367, פסי' 4-9 לפסק-דינה של השופטת דורנר (1997).
2. (***) בש"פ 8823/07 פלוני נ' ממשלת ישראל, פסי' 1-2, 15-16, 26-33 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין, פסי' 7-8 לפסק-דינה של השופטת נאור, פסי' 3-6 לפסק-דינו של השופט גרוניס (2010).

• מבחן "הקשר הרציונאלי"

1. בג"צ 7146/12 א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל נ' הכנסת, (לעיל), פסי' 96-101 לפסק דינה של השופטת ארבל.
2. בג"צ 9593/04 מוראר נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון, פסי' 25 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (2006).
3. (***) בג"צ 2887/04 אבו מדיגס נ' מנהל מקרקעי ישראל, פסי' 28-31, 37-45 לפסק-דינה של השופטת ארבל (2007).
4. (***) בג"צ 6298/07 רסלר נ' שר הביטחון, פסי' 1-13, 19-61, לפסק-דינה של הנשיאה ביניש, פסי' 11-19 לפסק-דינה של השופטת ארבל (2012).
5. (***) בג"צ 8300/02 נסר נ' ממשלת ישראל (פסקה 48) (2012).

• מבחן "האמצעי שפגיעתו פחותה" (או "מבחן הצורך")

1. בג"ץ 7146/12 א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל נ' הכנסת, (לעיל), פס' 102-104 לפסק דינה של השופטת ארבל.
2. בג"ץ 7052/03 עדאלה נ' שר הפנים, פס' 68-73, 87-90, 94 לפסק-דינו של הנשיא ברק, פס' 14 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין, פס' 9, 11 לפסק-דינו של השופט לוי (2006).
3. בג"ץ 4124/00 יקותיאל נ' השר לענייני דתות, פס' 45-47 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש (2010).
4. בג"ץ 2605/05 חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר, פס' 48-49 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש, פס' 22-23 לפסק-דינה של השופטת נאור (2009).
5. (***) בג"ץ 7862/04 אבו דאהר נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה ושומרון, פ"ד נט(5) 368, פס' 1, 12-16 לפסק-הדין (2005).
6. (***) בג"ץ 6784/06 שליטנר נ' הממונה על תשלום גמלאות, פס' 24 לפסק-דינו של השופט מלצר (2011).

• מבחן המידתיות במובנו הצר

1. בג"ץ 7146/12 א.ס.ף - ארגון סיוע לפליטים ומבקשי מקלט בישראל נ' הכנסת, (לעיל), פס' 109-115 לפסק דינה של השופטת ארבל
2. בג"ץ 2056/04 מועצת הכפר בית סוריק נ' ממשלת ישראל, פ"ד נח (5) 807, פס' 40-44, 54-61 לפסק-הדין (2004).
3. (***) בג"ץ 1213/10 ניר נ' יו"ר הכנסת, פס' 26 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש, פס' 49-57 לפסק-דינו של השופט גיבוראן (2012).
4. (***) בג"ץ 466/07 ח"כ זהבה גלאון נ' היועץ המשפטי לממשלה, פס' 39 לפסק-דינו של השופט לוי, פס' 13-18 לפסק-דינו של השופט גיבוראן, פס' לוי-מגי' לפסק-דינו של השופט רובינשטיין, פס' 34-40 לפסק-דינו של השופט מלצר, פס' 10-14 לפסק-דינה של השופטת בייניש, פס' 3-6 לפסק-דינה של השופטת חיות, פס' 4-6 לפסק-דינו של השופט הנדל, פס' 33-35 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין (2012).
5. (***) בג"ץ 2605/05 חטיבת זכויות האדם נ' שר האוצר, פס' 46, 50-56 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש, פס' 39-57 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה, פס' 24-27 לפסק-דינה של השופטת נאור (2009).

(5) שילוב מבחני האיזון הישנים במסגרת "פסקת ההגבלה":

1. בש"פ 8823/07 פלוני נ' ממשלת ישראל, פס' 3-5 לפסק-דינה של השופטת נאור (2010).

שיעור מס' 16: כבוד האדם וחירותו

1. בג"ץ 355/79 קטלן נ' שירות בתי הסוהר, פ"ד לד (3), 294 (השופט ברק)
2. בג"ץ 5100/94 הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל נ' ממשלת ישראל, פ"ד נג (4) 817, פס' 23-31 לפסק-דינו של הנשיא ברק (1999).

3. דג"פ 7048/97 **פלוניס נ' שר הבטחון**, פ"ד נד (1) 721, פסק דינו של הנשיא ברק פסקאות 1-8, 19, 26. פסק דינו של השופט חשין פסקאות 5-8. פסק דינו של השופט קדמי עמודים 1756-757. פסק דינו של השופט טירקל פסקאות 2-3.
4. בג"צ 4541/94 **מילר נ' שר הביטחון**, פ"ד מט(4) 94, ס' 4 לפסק-דינה של השופטת דורנר (1995).
5. בג"צ 2194/06 **מפלגת שינוי – מפלגת המרכז נ' יושבת ראש ועדת הבחירות המרכזית**, פס' 1-2, 14 לפסק-דינו של הנשיא ברק, פס' 5-8 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין (2006).
6. בג"צ 1067/08 **עמותת "נוער כהלכה" נ' משרד החינוך**, פס' 1-4, 6 לפסק-דינו של השופט מלצר (2009).
7. (** בג"צ 746/07 **רגן נ' שר התחבורה**, פס' כ"ז לפסק-דינו של השופט רובינשטיין, פסק-דינו של השופט דנציגר (2011).
8. (** בג"צ 366/03 **עמותת מחויבות לשלום וצדק חברתי נ' שר האוצר**, פס' 12-16, 23 לפסק-דינו של הנשיא ברק ופס' 1-3, 10, 13-14 לפסק-דינו של השופט לוי (2005).
9. (** בג"צ 6824/07 **מנאע נ' רשות המסים**, פס' 29-33 לפסק-דינו של השופט פוגלמן (2010).
10. (** בג"צ 7052/03 **עדאלה נ' שר הפנים**, פס' 30-32, 34, 39-40 לפסק-דינו של הנשיא ברק, פס' 7-15 לפסק-דינו של השופט גובראן, פס' 7-10 לפסק-דינו של השופט ריבלין (2006).
11. (** עע"א 4463/94 **גולן נ' שירות בתי הסוהר**, פ"ד נ(4) 136, פס' 7-9 לפסק-דינה של השופטת דורנר (1996).
12. (** בג"צ 7426/08 **טבקה משפט וצדק לעולי אתיופיה נ' שרת החינוך**, פס' 5-7, 14-20, 50 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (2010).
13. (** ע"פ 6659/06 **פלוני נ' מדינת ישראל**, פס' 26-37, 48-49 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש פ"ד סב (4) 329 (2008).
14. (** בג"צ 205/94 **נוף נ' מדינת ישראל - משרד הבטחון**, פ"ד נ (5) 449, עמ' 453 – 454, 457, 459 – 460, 463 – 464.
15. (** בג"צ 1912/97 **ריש נ' מועצת הרבנות הראשית**, פ"ד נב (5) 650, 654, 658 – 660, 662.

שיעור מס' 17: שוויון כחלק מכבוד האדם

(1) מעמדו של עקרון השוויון

1. בג"צ 1438/98 **התנועה המסורתית נ' השר לענייני דתות**, פ"ד נג (5) 337, 364-369, 377-380 לפסק-דינו של השופט זמיר (1999).
2. בג"צ 4124/00 **יקותיאלי נ' השר לענייני דתות**, פס' 1, 29-42 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש (2010).
3. (** בג"צ 4906/98 **עמותת עם חופשי נ' משרד הבינוי והשיכון**, פ"ד נד (2) 503, עמ' 507-506, 512-523 לפסק-הדין (2000).
4. (** בג"צ 727/00 **ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות בישראל נ' שר הבינוי והשיכון**, פ"ד נו (2) 79, עמ' 90-96 לפסק-הדין (2001).
5. (** Brown v. Board of Education 347 U.S. 483 (1954).

(2) הפלייה על בסיס השתייכות גזעית/לאומית/אתנית/דתית: "סיווגים חשודים"

1. בג"צ 30/55 ועדה להגנה על אדמות נצרת המופקעות נ' שר האוצר, פ"ד ט 1261 (1955).
2. בג"צ 6698/95 קעדאן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד נד (1) 258 (2000).
3. בג"צ 8300/02 נסר נ' ממשלת ישראל, פסי' 53-50 לפסק-דינה של הנשיאה בייניש (2012).
4. בג"צ 528/88 אביטן נ' מינהל מקרקעי ישראל, פ"ד מג (4) 297, 299-300, 303-305 (1989).
5. בג"צ 2311/11 אורי סבח נ' הכנסת, השופט גיבוראן, פסי' 13-14, 29-31.
6. (** בג"צ 114/78 בורקאן נ' שר האוצר, פ"ד לב (2) 800 (1978).
7. (** בג"צ 200/83 וותאד נ' שר האוצר, פ"ד לח (3) 113 (1984) (1989).
8. (** בג"צ 240/98 עדאלה נ' השר לענייני דתות, פ"ד נב (5) 167, 170, 176-180 (1998).
9. (** בג"צ 1113/99 עדאלה נ' השר לענייני דתות, פ"ד נד(2) 164, עמ' 168-170, 172-176, 180-186 (2000).

שיעור מס' 18: קבוצות שוויון מובחנות: מגדר, נטייה מינית, מוגבלויות, גילנות והעדפה מתקנת**(1) מגדר**

1. חוק שיווי זכויות האישה, התשי"א-1951.
2. חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988.
3. בג"צ 5755/08 ארן נ' ממשלת ישראל (2009).
4. (** בג"צ 2671/98 שדולת הנשים נ' שר העבודה והרווחה, פ"ד נב (3), 630, פסקאות 38-57 לפסק-הדין (1998).
5. (** בג"צ 953/87 פורז נ' מועצת עיריית תל-אביב, פ"ד מב (2) 309, עמ' 314-315, 322, 326-328, 332-338 (1988).

(2) נטייה מינית

1. בג"צ 721/94 אל-על נ' דנילוביץ', פ"ד מח (5) 749, פסי' 17-20 לפסק-דינו של השופט ברק, פס- 1-5, 10-12 לפסק-דינה של השופטת דורנר, פסי' 1-2, 6-7 לפסק-דינו של השופט קדמי (1994).
2. (** עע"מ 343/09 הבית הפתוח בירושלים לגאווה וסובלנות נ' עריית ירושלים, פסי' 53-59, 67-74 לפסק-דינו של השופט עמית (2010).

(3) מוגבלויות

1. (** בג"צ 2599/00 יתד - עמותת הורים לילדים עם תסמונת דאון נ' משרד החינוך, פ"ד נו (5) 834 (2002).

(4) גילנות

1. (** ע"ע 209-10 וינברגר נ' אוניברסיטת בר-אילן, פס" 9-1, 22-28, 56-63 לפסק-דינה של השופטת דוידוב-מוטולה (2012).
2. (** בג"צ 104/87 נבו נ' בית הדין הארצי לעבודה, מד (4) 749 (1990).
3. (** בג"צ 6051/95 רקאנט נ' אל-על, נא (3) 289 (1997). פסק-דינו של השופט זמיר, פס" 31-44, 57-68 לפסק-דינו של השופט חשין.

(5) העדפה מתקנת

1. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו.
2. חוק שיווי זכויות האישה, התשי"א-1951.
3. חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1988, סעיף 2.
4. חוק חברות ממשלתיות, התשל"ה-1975, סעיפים 18א, 18א1.
5. חוק שירות המדינה (מינויים), התשי"ט-1959, סעיף 15א.
6. בג"צ 453/94 שדולת הנשים נ' ממשלת ישראל, פ"ד מח (5) 505, פס" 14-36 לפסק-דינו של השופט מצא (1994).
7. (** GRUTTER v. BOLLINGER 539 U.S. 306 (2003).

שיעור מס' 19: חופש הביטוי

• כללי

1. הצעת חוק יסוד: חופש הביטוי וההתאגדות, ה"ח תשנ"ד, 336.
2. בג"צ 10203/03 המפקד הלאומי בע"מ נ' היועץ המשפטי לממשלה, פס" 1, 8, 19-20 לפסק-דינה של השופטת נאור, פס" 4-6 לפסק-דינה של הנשיאה ביניש (2008).
3. בג"צ 5239/11 אבנרי נ' הכנסת (טרם פורסם). פסקאות 1-2, 22-23, 31-48, 53 לחוות הדעת של השופט מלצר, 1-7, 9-18, 21, 23-29, 34-46 לחוות הדעת של השופט דנציגר, חוות הדעת של השופט פוגלמן).
4. (** בג"צ 73/53 קול העם נ' שר הפנים, פ"ד ז 871.
5. (** בג"צ 399/85 כהנא נ' רשות השידור, פ"ד מא (3) 255, עמ' 262-263, 267-270, 272-277, 281-283, 286-287, 290-291, 297-298, 302-303, 308 לפסק-דינו של השופט ברק, עמ' 311-314 לפסק-דינו של השופט בד (1987).
6. (** ע"א 723/74 הארץ נ' חברת החשמל, פ"ד לא (2) 281, 293-299, 315-341 (1977).
7. (** ד"נ 9/77 חברת החשמל נ' הארץ, פ"ד לב (3) 337, 339-347, 357-363 (1978).
8. (** בג"צ 243/82 זכרוני נ' רשות השידור, פ"ד לו (1) 757, עמ' 760, 766, 768 – 773, 777 לפסק-דינו של השופט ד' לוי, עמ' 781, 784 לפסק-דינו של השופט ברק (1983).
9. (** ה"פ 13-01-19664 קופר נ' שידורי קשת (2013).

10. (**) דנ"א 2121/12 פלוני נ' ד"ר אילנה דיין-אורבך (18.9.14), פסק דינו של הנשיא גרוניס, פסי 27-38, 49-55, 65 (2014).

שיעור מס' 20: חופש הביטוי מול אינטרסים נוגדים

• בטחון המדינה ושלוש הציבור

1. חוק למניעת פגיעה במדינת ישראל באמצעות חרם, התשע"א-2011.
2. הפקודה למניעת טרור, 1948.
3. בג"צ 680/88 שניצר נ' הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב (4) 617, עמ' 622, 633-629, 636, 644-642 (1989).
4. בג"צ 6897/95 כהנא נ' משטרת ישראל, פ"ד מט (4) 853, עמ' 860-856, 863-862 (1995).
5. (**) בג"צ 644/81 עומר אינטרנשיונל נ' שר הפנים, פ"ד לו (1) 227 (1981).
6. (**) בג"צ 322/81 מחול נ' הממונה על מחוז י-ם, פ"ד לו (1) 789 (1982). (פסק הדין המלא).
7. (**) בג"צ 541/83 עסלי נ' הממונה על מחוז י-ם, פ"ד לו (4) 837 (1983).

• חופש הביטוי מול ההסתה הבין-קהילתית

1. חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 144א – 144ה.
2. חוק איסור הכחשת השואה, התשמ"ו-1986.
3. האמנה הבין-לאומית בדבר ביעורן של כל צורות האפליה הגזעית, 1966, כתבי-אמנה 25, בעמ' 547.
4. (**) ע"פ 2831/95 אלבה נ' מדינת ישראל, פ"ד נ (5) 221, פסקאות 5-8, 14-24, 28, 42-45 לפסק-דינו של השופט מצא, פסק-דינו של השופט ברק, פסי 8-13 לפסק-דינו של השופט טירקל (1996).
5. (**) ע"פ 697/98 סוצקין נ' מדינת ישראל, פ"ד נב (3) 289, עמ' 296, 302-301, 305-308 (1998).
6. (**) ע"פ 4147/95 ג'בארין נ' מדינת ישראל, פ"ד נ (4) 38 (1996).
7. (**) ע"פ 6696/96 בנימין כהנא נ' מדינת ישראל, פ"ד נב (1) 535 (1998).
8. (**) א' בנבנשתי, "הסדרת חופש הביטוי בחברה מקוטבת" משפטים ל 29 (1999).

• פגיעה ברגשות

1. בג"צ 2194/06 מפלגת שינוי – מפלגת המרכז נ' יושבת ראש ועדת הבחירות המרכזית, פסי 1-2, 10-11 לפסק-דינו של הנשיא ברק, פסי 1-4 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין (2006).
2. (**) בג"צ 5432/03 ש.י.ן לשוויון יצוג נשים נ' המועצה לשידורי כבלים ולוויין, פ"ד נח (3) 65, עמ' 78-79, 81-88 לפסק-דינה של השופטת דורנר, עמ' 92-93 של השופט חשין (2004).
3. (**) בג"צ 236/13 עוצמה לישראל נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19 (2013).
4. (**) בג"צ 243/62 אולפני הסרטה נ' גרי, פ"ד טז 2407 (1962).
5. (**) בג"צ 14/86 לאור נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, פ"ד מא (1) 421 (1987).
6. (**) בג"צ 4804/94 חברת סטיישן פילם בע"מ נ' המועצה לביקורת סרטים ומחזות, נ (5) 661 (1997).

7. (**) דנ"פ 7383/08 **אונגרפלד נ' מדינת ישראל**, פס' 34-27, 46-40 לפסק-דינו של המשנה לנשיאה ריבלין, פס' 26, 29-28 לפסק-דינה של השופטת פרוקצ'יה (2011).

שיעור מס' 21: ההגנה על זכויות האדם במשפט הפרטי

1. חוק שוויון הזדמנויות בעבודה, התשמ"ח-1998.
2. חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות ציבוריים, התש"ס-2000.
3. ע"א 294/91 **חברת קדישא גחש"א קהילת ירושלים נ' קסטנבאום**, פ"ד מו(2) 464, פס' 22-18 לפסק דינו של הנשיא ברק
4. רע"א 8821/09 **פרוז'אנסקי נ' חברת לילה טוב הפקות** (2011) פסקה 19 לפס"ד השופט דנציגר, פסק דינו של השופט ג'ובראן.
5. (**) תא (חי') 18147/98 **תלאוי נ' ארקיע קווי תעופה ישראלים בע"מ** (2003).
6. (**) ת.א. 11258/93 (השלום, י-ם) **נעאמה נ' קיבוץ קליה** (1996).